

Відділ освіти
Дергачівської райдержадміністрації
Малоданилівський ліцей

Всеукраїнська історико-географічна експедиція
„Історія міст і сіл України”

ІСТОРІЯ СЕЛИЩА МАЛА ДАНИЛІВКА

2008 рік

Вступ. Історія виникнення селища Мала Данилівка

Будь-яких документальних відомостей про заснування поселення Мала Данилівка не збереглося. Немає і єдиної думки про час виникнення селища. Деякі джерела говорять, що це відбулося у кінці XVII – на поч. XVIII століття. Нині називають 1714 рік. Це ствердження має за основу єдине джерело – листи Івана Григоровича Захаржевського, брата відомого полковника Федора Григоровича Донця, який писав митрополиту у 1714 році. Ось фрагменти цього листа:

„В деревне моей Малая Даниловка, в которой я нынче в своём странствии живу, из приготовленного для храмого строения леса по вашему благоволению повелено было заложить святую церковь во имя равноапостальских царей Константина и Елены».

Деякі вважають, що назва села походить від імені першого осадчого козака Малого Данили. Він, напевне, і справді був „малий”, невисокий на зріст. Перші поселенці Малої Данилівки освоїлися під Харковом, у долині річки Лопань, на її правому березі в районі Нижнього Північного Поста (Сортировки). Це було найближче поселення до Харкова – 5-6 км. Там же була збудована перша церква на честь рівноапостальських царя Костянтина і цариці Олени – дійсних осіб, яких віднесено до ліку святих. Олена прийняла християнську віру і прилучила до неї свого сина Костянтина, першого християнського імператора Риму.

На той час, 1720 рік, церква стояла самотньо на піщаному пагорбі правого берега річки Лопань і мала небагате вбрання. Та є згадки, що у

XVIII ст. тут уже була срібна і позолочена утвір, бібліотека церковних книг, метричні книги з 1776 року, а на колокольні висіло 5 колоколів, найбільший з яких мав вагу 19 пудів. На початку XIX століття храм занепав і потребував капітального ремонту. Поміщиця Дуніна, яка володіла цією землею, виділила гроші і церква простояла ще декілька років. З ініціативи отця Олександра Толманова храм перебудували з цегли і заново охрестили у 1898 році. У XIX – XX столітті церква була приходом Малої Данилівки і престольне свято 5 червня радісно відзначалося усіма мешканцями селища. Ось як описував це свято колишній житель Борис Семенович Рибальченко: „Цікаві згадки про свято Костянтина, що було півстоліття назад. Дитяче населення Лозовеньок чекало це свято з великим підйомом, який тільки може бути у дітей, бачили перед собою великі парусинові торгові балагани, заповнені різними іграшками та солодощами. Вони за два дні до свята створювалися на нашій вулиці (Радянській) і в саме свято розпочиналася торгівля. Чого там тільки не було. Перед першою світовою війною у 1910 чи 1911 році, пам’ятаю як тепер, зранку, в день свята, враз похолодало, небо потемнішало, піднявся ураган і пішов сніг але свято не було зіпсовано”.

Хутори Малої Данилівки

Пізніше поселення Мала Данилівка обростає малими хуторами, яких тоді було дуже багато. Зараз вони остаточно стерлися з лиця землі і, навіть, з людської пам’яті. Тільки архівні розкопки дають їх назви:

Грипішин, Глибокит, Філонівський та інші. Та деякі хутори живі й досі – це Караван, Лужок, Зайченки.

Хутір Караван знаходиться на західній стороні селища, на правому боці річки Лопань, під самою горою, де ліс та лисий пагорб, ніби макітра. Тепер побудовані дачі. Хутір простягся вузькою стрічкою з півдня на північ і лежить на дорозі до хутора Лужок.

Поширена легенда, що в кінці XVIII ст. тульський поміщик Радзівільський обміняв Квітці 17 кріпосних селян на собак. Цих кріпаків поселили на північний захід від селища Мала Данилівка, під горою, за річкою Лопань. Нам вдалося дізнатися, що 5 сімей було вивезене з села Погорелое Курської області і одне з прізвищ було Фадеїв.

Раніше ця легенда часто згадувалася і мешканці селища Караван довго терпіли цей принизливий тягар – обмін на собак.

Ще до революції на сходках можна було почути: „О, ви мовчїть, не забувайте що вас на собак обміняли”. В це можна вірити, бо люди в самому хуторі трохи не такі, як в селищі. У їх вимові дуже багато русизмів, трапляються й українські слова на російський лад, і виходить така яскрава говірка – так як караванці ніхто не розмовляє. Характерно те, що вони роблять наголос на літеру „а” – [Карова], [кабила]. Найбільш поширені прізвища – Ковальов, Воронін, Іванов, Оглоблін, Фадеєв та інші, як і всі російського походження. Цікаво, що ці мешканці хутора жили компактно. Етнічної групи українців серед них не було. Самі селяни майже не спілкувались з „континентальними мешканцями”. А в 40-х роках XIX ст. між хлопцями була ворожнеча з бійками. Зараз

Караван втратив своєрідне етнічне обличчя, виразних рис майже не відчувається. Хутір Караван згадується у 1864 році, і можна гадати, що він існував і раніше. Хутір постійно знаходився в залежності у когось із власників. Так, на 1867 рік 6 частин хутора належали колежській секретарці Флоринській Варварі Данилівні, 7 частина знаходилася у володінні Харківської Південно-західної учбової ферми, 4 частини у володінні державного селянина на слободі Деркачі Степана Ухана \Карпенко\, 3 частини володіння Михайла Нікольського, а дві частини – ротмістрші Ользі Василівні Вишеславській.

У 1864 році у Каравані було 12 дворів, 46 чоловіків, 49 жінок. Перед революцією тут було вже 44 двори. Цікава назва хутора – романтична і загадкова. Назва Караван ніякого відношення до Слобідської України немає. Вона перського походження і означає купу ідучих (в'ючних тварин; або морських судів) одним за одним. Топографічне пояснення цього терміну – „Винокурений завод?”. Дійсно, в селищі Караван був такий завод і, кажуть, його продукцію возили на верблюдах до Харкова. Є і друге пояснення, що через Караван проходив шлях від Дергачів до Харкова, по якому возили різний товар караваном.

Хутір Караван мав ще і другу назву – Маріуполь. Їх часто називали окремо або разом – Маріуполь (Караван). Таким чином, невідомо чому, селище має дві назви. Що було причиною цього, чому прийшло на схід це грецьке слово? Гадають, оскільки ставок розділяв Караван на дві частини, то, можливо, що ці частини називали різними

назвами. Згодом назву „Маріуполь” стали забувати, і зараз її ніколи не згадують, залишилась одна назва – Караван.

Раніше долина річки Лопань часто заливалася і води підходили під самі вікна будівель. Мешканці хутора на деякий час були відрізані від селища та залізниці. Це примушувало людей мати човни. Зараз повені стали дуже рідким явищем. Дорогу, яка єднає хутір з селищем, підвищили, поклали асфальт, і зв’язок став зручним.

Хутір Караван ніколи не занепадав. Його життя було стабільним. Зараз Караван має 124 двори і 224 мешканці. Головні вулиці: Комсомольська (з півдня до ставка) і Пушкінська (від греблі на північ). Є і один провулок – Інститутський.

Хутір Лужок розташований на півночі в долині річки Лопань, на межі з селищем Деркачі. Хутір називався ще Лугове. У 1867 році був маленьким селищем, мав 4 двори де мешкали 26 чоловіків і 30 жінок. Був там і винокурений завод. Хутір зростав і мав у 1896 році вже 19 дворів. У кінці XIX ст. магістр хімії Чорнай Микола Олександрович побудував в Лужку борошномельний млин, послугами якого користувалася велика кількість населення. У 20-ті роки млин працював і Чорнай був його господарем. Але коли Україна загинула остаточно і почався наступ на приватний сектор економіки, то, перш за все, звернули увагу на Чорнаївський млин. Як же - власник, куркуль! Де тільки не був Чорнай, доказуючи що млин потрібен людям, що він ніякий не експлуататор. Тоді йому порадили зібрати 200 підписів мешканців селища, що вони дійсно користувалися млином, і що він не був

експлуататором, тоді йому залишать підприємство (був такий закон). Чорнай зібрав підписи але йому сказали, що закон уже скасований, і що млин його націоналізують. Після цього Чорнай зник, і його не було чути. У 1941 році прийшли німці і млин знову запрацював. У 1942 році приїхав Чорнай, але ненадовго, і через деякий час він назавжди від'їжджає до Німеччини. Кажуть, що його нащадки стали там великими власниками. Млин діє і досі.

Раніш в цьому куточку було дуже гарно. Чудовий парк, ставок, річка Лопань, гарні будинки – все це справляло велике враження. Зараз мало що нагадує про минуле – може, тільки окремі дерева колишнього парку. На цей час хутір мало чим змінився, тільки втратив минулу привабливість. Лужок має 60 дворів і налічує 316 мешканців. Там є такі вулиці: Чапаєва, Леніна, Шевченка, Папаніна.

Маленький хутір Зайченки розташувався на горі, вкритій лісом. До революції там було розташовано безліч дач, де літом жили їх багаті власники: одна сім'я була навіть з Санкт-Петербурга. Після революції дачі швидко покинули і вони стали просто нічийними. Дізнавшись про це, місцеві жителі відразу пішли їх грабувати. Брали що треба і не треба. Будинки розібрали, але люди на Зайченках залишилися в двох-трьох уцілівших будинках. Там були садки, колодязь і все, що потрібно для життя.

В архівних документах хутір не згадується, але в провіднику за 1916 рік згадується залізнична платформа. Під час війни на Зайченках був

німецький опорний пункт, де вони цілий тиждень втримували наступ наших частин.

Блакитні куточки Малої Данилівки

На території Малої Данилівки природних озер немає, але є штучні – рукотворні куточки чарівної природи. Одними з таких є Караванські ставки.

Караванські ставки створені у 1969 році неподалік селища Караван на базі невеликого лісового озерця, яке живилося підземними джерелами питної води. Сприяли цьому природні умови і навколишні лісисті горби, з яких під час дощів та сніготанення стікає в долину велика кількість води. Південні береги багаті на джерела. Ініціаторами побудови каскаду земляних гребель і зариблення ставків на той час було товариство рибалок-любителів з селищ Мала Данилівка та Караван. Великий вклад в цю справу зробили керівники цього товариства: Гресь, Солдатов, Бездрабко, Бузун, Афендіков та Бондарев. Існуючу дамбу розширили, збудували гідротехнічні споруди. Рівень води досяг оптимального значення через два роки і в 1970-1972 три ставки були зариблені.

В 1992 році в результаті земельної реформи в Україні, землі, на яких розташовані Караванські ставки, від учгоспу „Шевченківський” перейшли у власність Харківського Зооветеринарного інституту. Але в

цей же час товариство рибалок з різних причин розпалося і ставки лишилися без господаря, належного догляду та охорони.

Розвиток освіти у селищі

Малоданилівська школа має цікаву історію. В кінці дев'ятнадцятого століття, коли селище було фабричною слобідкою, тут було 3 школи: церковно – приходська на Сортувальній (тоді Мала Данилівка), земська школа на Підгородній і на фермі – тодішньому землеробному училищі (нині ХДЗВА). Церковно-приходська школа містилась у маленькому будинку поруч із новозбудованою Костянтино-Оленівською церквою. Тут могли вчитися і переростки, і ті, хто був виключений з інших шкіл. Звичайно, очолював школу священник, він же був її головним учителем. Грамоту учні в цій школі здобували непогану, бо існували жорстокі порядки. На розбещених дітей священник (частіше всього дяк) накладав покарання за провину, а ледарі поралися у господарстві дяка, та ще і вчилися.

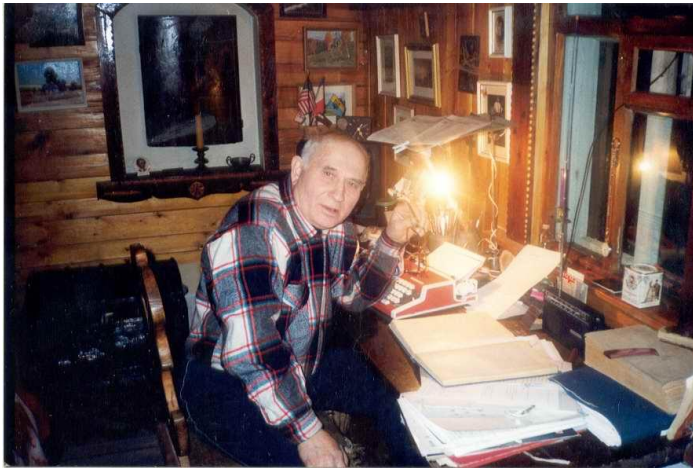
У 1902 році на піщаному пагорбі в районі Підгородній земство, яке знаходилось на Олексіївці, побудувало школу. Це була досить велика одноповерхова будівля, в якій налічувалось 6 класних кімнат, великий (для того часу) світлий коридор, невеличка кімната для директора і вчительська. Навколо будинку школи у 1910 році було декілька десятків метрів саду. До школи мали змогу ходити більше 50 учнів. Недалеко протікала річка Лопань, ще далі був будинок залізничного роз'їзду, який

існує і сьогодні. Навколо знаходилися хутори Кочетівка і Миколаївка (зараз вулиця Петровського).

Третя школа стояла на „ хвермі ”, де поруч було землеробне училище. Ця школа була чотирикласною. На її будинку висіла табличка синього кольору : „ Міністерство народної освіти ” і герб Російської імперії. В кожному класі вчилося понад 20 учнів. Викладали різні предмети : російську мову, арифметику, історію, географію, співи і обов'язково Закон Божий. Сюди приймали учнів, батьки яких були якось зв'язані з училищем, фермою. Там деякі шкільні приладдя видавалися безкоштовно: зошити, пера, олівці.

Згодом школа була перебудована на новий лад. Навчання стало державним, зі своєю програмою. І головне, ідеологією, що було вперше. На той час ще було дуже багато неписьменних дорослих людей. Вони не могли сидіти поруч із школярами. В селищі жила молода дівчина Ксенія Тихонівна Коробченко (Кіпарісова), яка перед революцією закінчила 8 класів і мала право викладати в школах. Вона за власною ініціативою почала навчати дорослих дітей грамоті, вчила безкоштовно. Звісно, що про це одразу дізналися багато жителів села, та, на превеликий жаль, у місцевих бюрократів ця корисна справа викликала підозру. Дівчині заборонили продовжувати свою діяльність, але вона заявила, що підкориться вказівці лише Надії Крупської. Після цього ще багато часу, майже до Великої Вітчизняної війни, К.Т. Кіпарісова вчила молодь. Її поважали в селищі за знання, інтелігентність, стриманість ...

Наприкінці 20-х років на нових засадах сформувалася радянська школа трьох ступенів: чотирикласна, неповна середня й середня. Вже в 30-х роках з'явилася потреба в приміщенні для школи, тому під класи

приспосовувалися будівлі колишніх „куркулів”, „панів”. Деякий час школа знаходилась у приватному колись будинку на вулиці Петровського. Випускник, відомий

сьогодні краєзнавець Ростислав Кирилович Рибальченко згадує:

„Повністю віддана школі була Броніслава Вікентіївна Колесник, яка викладала німецьку мову. Висока і струнка, завжди акуратно і скромно одягнена, стримана на розмови, вона мала якийсь вплив на своїх учнів. Пустувати в її присутності було неможливо, не вивчити урок дозволялося тільки один раз, бо після цього в щоденнику різав око виразний „кол” і було соромно.

Яскравою постаттю був вчитель Гордій Григорович Харківський. Який мав вищу освіту (географічний факультет Харківського державного університету і духовну академію). Був людиною енциклопедичних знань, завжди багато читав, мав гарну бібліотеку, що на той час було рідкістю. Високий і стрункий, з гарно поставленим

голосом і обличчям інтелігента, він завжди звертав на себе увагу. Географія в його розповіді була жива і цікава.

Постаттю була і викладачка історії, тоді завуч – Марія Захарівна Нагорна. Її розповіді про давню історію завжди були цікавими і відчувалося, що за плечима – ґрунтовні знання. Щоб зацікавити учнів історією, оживити її, вона часто приносила зі своєї власної бібліотеки книжки на історичні теми, які читалися по черзі.”

З початком Великої Вітчизняної війни ворог поступово захоплює територію України. В жовтні 1941 року в селище Мала Данилівка вступили німці. Проводити повноцінні заняття в школі стало неможливо. Та школа продовжувала працювати. У приміщенні навчального корпусу зооветеринарного інституту було виділено дві класні кімнати. Як згадує Антоніна Григорівна Кононенко “взимку було дуже холодно, посередині стояла буржуйка, а діти писали олівцем на полях старих газет”.

Та час минав ... Життя продовжувалось ... В серпні 1943 року селище звільнили від німецько-фашистських загарбників і у вересні школа знову привітно відчинила свої двері для учнів. Директором на той час була вчителька історії Нагорна Марія Захарівна. Спочатку школа була семирічною, але згодом вона одержала статус десятирічної, тобто середньої школи. Пізніше директором школи став Колесник Сергій Михайлович.

Приміщення школи було розбитим і занедбаним, воно потребувало негайного ремонту. Багато зусиль доклали вчителі для її відбудови. Будівлю школи було обкладено цеглою, вона прийняла більш поважний

вигляд. Школа на Підгородній існувала до 1963 року. Скільки ж юнаків та дівчат вийшло з її стін!..

Директор Колесник С.М. зі своєю сім'єю жив на одній із поміщицьких дач. Там ріс гарний садок, який теж передали школі. Прибуток, що давав садок, використовували для ремонту класів і придбання навчального обладнання. При школі був непоганий хор, який організував директор. Багато учнів брали участь у художній самодіяльності. Завдяки творчій енергії Сергія Михайловича часто влаштовувались шкільні спектаклі, запрошувались кінопересувки, тощо. Школа працювала, залюбки вчилися діти. Але скоро одного приміщення для всіх учнів стало недостатньо. У Лозовеньках була досить непогана будівля, де знаходилася Селищна Рада. Там був центр селища, де проходили демонстрації, народні гуляння. В 50-ті роки Селищну Раду перенесли в конфіскований будинок поліцаїв на вулиці Радянській, а в цьому приміщенні, по вулиці Лісній, почали вчитися діти. Колись це була панська будівля, яка утопала в зелені садків. Пізніше школу реконструювали.

На той час директором був Зверев Семен Пилипович. Важко було вчителям у двох приміщеннях, адже школа була одна, а будівель дві. Доводилося ходити між уроками майже два кілометра. Але нічого, вчителі не скаржилися, а діти полюбили свою школу. Та час минав... Першокласники ставали згодом випускниками, інші діти приходили до школи. Після війни селище росло, відбудовувалося, кількість жителів зростала, дітей ставало все більше. Перед школою виникла нова

проблема: не вистачало класів для навчання, хоча школа і працювала у дві зміни.

Активно взялася допомогти вирішити проблему школи батьківська

громадськість.

Кульга Г.В. поїхала до Москви „вибивати” гроші на будівництво.

Держава попіклувалась про школярів і 6 листопада 1963 року було здане нове приміщення. Учні раділи, що будуть вчитися в школі, в

якій були просторі світлі класи, чудова їдальня, великий спортивний зал, бібліотека. Про таке вони тільки мріяли! Школу здали після першої чверті, але старшокласникам довелося ще багато попрацювати тут: виносили будівельне сміття, мили вікна, підлогу, розставляли меблі... Все це робили залюбки, бо так хотілося вчитися у цих казкових класах.

Школа була розташована у мальовничий місцевості: недалеко росли красені-сосни, трохи далі знаходився лісопарк інституту, а ще поодаль була річка, озеро, ліс... На жаль, навколо школи не було ніякої

рослинності, тому випускники та старшокласники розбили чудовий фруктовий садок та квітники, насадили клени, каштани, горобину та інші дерева. Трохи далі підростала тополина алея. Згодом школа опинилася в розкішному зеленому куточку селища. Ці умови сприяли тому, що у її приміщеннях деякий час був піонерський табір, куди приїздили відпочивати діти з усього району. Влітку школа перетворювалася на галасливе щасливе містечко, де дітям було дуже гарно відпочивати. Адже тут було все: їх гарно годували, навколо шумів сосновий ліс, де можна було годинами відпочивати та слухати птахів. Дітей водили до річки, до лісу... Та літо минало... В школі знову лунав дзвоник та закликав учнів до навчання.

Швидко плине час! Скоро школі виповниться 40 років. Скільки вчителів працювало тут, скільки директорів змінилося, скільки випускників

випустила школа у доросле життя! Хочеться згадати тих вчителів, які залишилися в серцях багатьох її учнів. Це Григорій Степанович Набока, Антоніна Григорівна Кононенко, Серафима Олексіївна П'ятківська,

Фома Ісаакович Карабін, Анатолій Іванович Різниченко та багато інших. Саме цим вчителям багато учнів зобов'язані своїми знаннями, здобутками у професійній діяльності. Довгий час директором школи працював Зверєв Семен Пилипович. Його змінив Приходченко Анатолій Гнатович. Потім школою керував Крамаренко Олексій Васильович, згодом Гавриляка Надія Федорівна. Це старші товариші і наставники, у яких учні вчилися розуміти навколишній світ, знаходити відповіді на складні питання сьогодення. У них вони вчилися життю.

З 1999 року школу очолює Катасонова Світлана Пилипівна, вчитель за покликом серця, нещодавня її випускниця. Вона має великий досвід роботи з учнями та батьками. Завжди можна почути від неї добре, лагідне слово, спокійну пораду, відчуття її хвилювання за кожного учня, побачити піклування про вчителів школи.

Малоданилівська середня школа славна вчителями. Яковлевич Лариса Михайлівна 50 років свого життя присвятила навчанню дітей, нагороджена медаллю Макаренка. Досвідчені вчителі школи Кононенко Любов Юхимівна, Палютіна Лариса Андріївна, Алексеєнко Світлана Вікторівна очолюють районні методичні об'єднання вчителів. Творчо працюють випускники школи, які обрали тернистий шлях вчительства: Руденко О.Б., Серенко В.М., Белих О.Г., Скоробрех С.В., Жуковина Г.В., Базирь Л.В., Бессонова Т.Л., Надеєна О.Т., Корнус І.В. Учні дуже вдячні всім вчителям за те, що вони дбайливі, чуйні, намагаються дати якомога більше знань, вчать любити свій рідний край, свою Батьківщину.

Харківська державна зооветеринарна академія – вищий навчальний заклад на території селища Мала Данилівка

Історія селища Мала Данилівка нерозривно пов'язана із становленням і розвитком найславетнішого вищого навчального закладу України – ХДЗВА.

У 1847 році на північній околиці села Мала Данилівка було закладено „Південно-Західну ферму”. Метою її створення була підготовка з числа сільських дітей управителів для приватних землевласників. Ферма закладалася на пустоці, на піщаному пагорбі, в оточенні боліт і річки Лопань. Багато зусиль прийшлося докласти щоб влаштувати цю місцевість.

30 січня 1851 року було урочисто відкрито новий навчальний заклад, в якому щорічно навчалися 100-150 учнів. Взимку було не більше 3 уроків на день, вивчали Закон Божий, російську мову, арифметику, теорію сільського господарства, практичне скотарство. З кінця березні працювали на фермі у полі.

Діюча багатоступінчаста система підготовки спеціалістів створювала чудові передумови для активної і самостійної праці учнів. В правилах для вступу в землеробське училище за 1888 рік сказано, що в училищі учням надається „теоретична і практична освіта, потрібна для правильного ведення сільського господарства”. Повний курс в училищі тривав 6 років, в останньому класі учні займалися лише 5 місяців, а

решту часу вони проводили в приватних господарствах, або на фермі училища. Система освіти в училищі, старанність і успіхи учнів тісно пов'язані з майбутнім ростом на виробництві, а також подальшим навчанні у вузі. Так, учні, що відмінно закінчили повний курс одержували по закінченні училища атестата першого розряду, які давали їм право на звання особистих почесних громадян, можливість продовжити навчання в університеті. Інші учні, що видержали остаточне випробування, одержували атестати другого розряду і могли вступати тільки до сільськогосподарського інституту для продовження навчання. Учням, що одержали атестат першого розряду і успішно займалися сільським господарством на протязі 3 років присвоювали звання учених управителів. Учні, що одержували атестати другого розряду одержували, при тих же умовах, звання помічника ученого управителя.

Перехід на більш інтенсивні форми виробництва потребував зміни у навчальному процесі і у 1854 році Харківська навчальна ферма була перетворена на землеробське училище. Особливу роль у його розвитку відіграв Олександр Андрійович Колесов, директор училища з 1882 до 1901 року.

Він був вихованцем природного відділення фізико-математичного факультету Московського університету, отримав гарний практичний досвід у господарствах Нижегородської і Пензенської губерній. Два роки підвищував свої знання з сільського господарства і хімії в Петровській сільськогосподарській академії.

Колесов О. А. проявив себе, як здібний адміністратор, бо саме при ньому починається справжній розквіт училища. Він спирався на наукові розробки, передовий досвід. Протягом 10 років осушались болота навколо селища, закріплювались піски методом лісонасаджень. О. Колесов доклав значних зусиль, щоб на голих пісках, які оточували ферму, посадити сосни. Вони прийнялися, швидко перетворилися на гай, змінили клімат, швидко зменшили силу вітру, а як наслідок, - знищили піщані бурі, що сприяло заселенню краю і виникненню села Мала Данилівка. Колесов О.А. успішно займався і осушенням боліт, спрямував русло річки Лопань. Безпосередню участь у природоохоронних заходах приймали учні. На лісоводство та лісорозведення відводилося до 12% учбового часу. Великі труднощі виникли з придбанням саджанців сосни. Починаючи з 1888 року засадження пісків проводилося майже кожного року і в основному було завершене до 1900 року. Оновлення чудового соснового гаю навколо інституту проводилось і пізніше – до 20 років ХХ століття.

О.А. Колесов провів величезну роботу по осушенню боліт, корінному покращенню луків, вивченню їх ботанічного складу, створив тиражний фруктовий сад. Результати своїх багатолітніх (більш як 25 річних) наукових досліджень і практичної діяльності детально викладені О. А. Колесовим в книгах „Насадження сосни на піщаних ґрунтах”, „Природа пісків і їх обліснення”, і інших наукових працях. Він підтримував ділові зв'язки з І. І. Каразіним, якому належав Краснокутський дендропарк, який був закладений в кінці ХVІІ ст. його

батьком І. Н. Каразіним – братом засновника Харківського університету В. Н. Каразіна і користувався великою популярністю. Описуючи садильний меч О. А. Колесов посилається на те, що зразок цього знаряддя ним було взято із саду І. І. Каразіна. Пізніше ним була запропонована своя, більш досконала, конструкція, яка ввійшла в спеціальну літературу під назвою „Садильний меч Колесова”, яким і сьогодні користуються лісоводи.

Протягом свого життя на своїй фермі О. А. Колесов вів спостереження за птахами, яких тут налічувалося близько 150 видів. Кожного дня він робив записи про поведінку і голоси птахів, фіксував дати їх прильоту і відльоту. На жаль, всі ці записи загублені, хоча відомий перелік птахів, що зустрічалися на території училища. Постать Колесова приваблива і тим, що він започаткував стипендію для учнів свого імені, поклавши у банк всі свої гроші і заложивши коштовності, і це при тому, що був зовсім небагатою людиною.

Уряд належним чином відзначив його плідну діяльність, нагородивши орденами Св. Станіслава трьох ступенів, Св. Анни і Св. Князя Володимира.

Найбільше визнання йому принесла діяльність, направлена на благоустрій містечка – до кінця XIX століття піски були закріплені, а на території садиби виріс чудовий лісопарк, який зараз віднесено до пам'яток природи України.

У 1851 році відбулася ще одна знаменна подія – ветеринарна школа, яка існувала при Харківському університеті, була перетворена на

навчальний заклад із розряду – Харківське ветеринарне училище, першим директором став професор Галицький. За 22 роки свого існування училище підготовило 200 ветеринарних лікарів і 100 ветеринарних помічників.

Ще довгий час розвитку пройдуть ці два училища. У 1960 році їх буде об'єднано у ХЗВІ. В об'єднаному інституті працювали провідні вчені: професори Книга М. І., Магда І. І., Лукашов І. І., та багато інших.

У 2001 році найстаріший і провідний заклад України з підготовки лікарів ветеринарної медицини і зооінженерів відзначив 150 років свого існування. Вузу було присвоєно статус Державної зооветеринарної академії, першим ректором якої став В.О. Головка.

Лісопарк імені О.А. Колесова

Селище Мала Данилівка міститься у другому ярусі долини річки Лопань. В часи її повноводдя правим узбережжям був високий берег, який тепер вкритий лісом, а лівий має поступове підвищення, яке починається відразу за залізницею і впирається в лісову смугу, а нижче на схід – Лозовеньківській ставок.

Ґрунти найрізноманітніші. В степовій зоні – суцільний чорнозем, в другому ярусі піски, суглинки, суцільний чорнозем. Зустрічаються глини трьох кольорів: жовта, червона, зелена, яка, кажуть, цілюща.

В лісистій частині на правому березі, між Зайченками і Караваном є виходи молодих пісків. У районі Харківської Державної Зооветеринарної Академії, на місті колишніх боліт знайдено поклади торфу, що розроблявся в нашій місцевості, за даними архіву, ще до 20-х років ХХ століття.

Сучасна природа селища зовсім немає спільного з тією, що була тут ще 170 років тому. Річкова долина складається з багатьох боліт та стариць, хащів лозняка та очерету і поодиноких дерев. Це було справжнє царство птахів та комарів. Підвищення на лівому березі складалося з голих летучих та сипучих пісків, що довжелезною смугою тягнулися від Безруків, через Деркачі, ферму, Малу Данилівку (тоді її ще не було), Підгородню, там де тепер на піщаних пагорбах ростуть сосни. Недаремно ці райони з характерним ґрунтом свого часу отримали назву „Піски” в Деркачах і Малій Данилівці (сучасні вулиці Наукова і Курортна). Рухом піски наметали справжні бархани. Перщі поселенці страждали від цього, бо піщаний пил проникав усюди, тріщав на зубах. Так, знаходимо особисті спомини видатного діяча культури України Г. М. Хоткевича, який мешкав на території селища і певний час був викладачем у рільничому училищі :

„Пригадую, як за декораціями поїхав був на „хферму”. Це в кількох верстах від Дергачів була середня сільськогосподарська школа (пізніше зоотехніком, місце мого викладання...). Так от, на цю „хферму” подався я отим Сіреньким по декорації. Посадок соснових, що оточують "хферму" тепер, тоді ще не було, то ж довелося їхати спекою по таких

містах, що й досі пам'ятаю. Яке я прийняття мав на „фермі” не можу пригадати, як рівно й того, чи дали мені декорації, чи ні, але піски і спеку пам'ятаю добре”.

А О.А. Колесов у книжці „Природа песков и их облесение“ (Харьков, 1900) писав про нашу місцевість: „Голые безжизненные бездоходные пески отравляли существование жителей – отравляли в прямом и переносном смысле... Вот эти то почвы и предстояло культивировать”.

Закладка соснового бору сягає у часи відкриття неподалік від Харкова південно-західної учбової ферми (1848 р.) та нижчого рільничого училища (1854 р.)

На рільничий фермі училища були розвинуті городництво, лісоводство, садівництво, скотарство. Училищу та його фермі належало 578,5 десятин землі, з них було 80 десятин – суцільні піски. Ще при купівлі землі під ферму (1847 – 1848 р.) було задумано закріпити піски вербою – шелюгою. Ця робота була проведена з успіхом, але заміна шелюги сосною йшла повільно і невдало. У 1851-55р. Було посаджено на 5 десятинах сіянці сосни 3-4 річного віку. Після 1855р. І до 1867р. Було багато спроб розведення сосни, але позитивних результатів ця робота не дала.

Великі труднощі виникли щодо саджанців сосни, так як державне лісництво їх не давало і в окремі роки їх виписували і доставляли з-під Варшави. Це було дорого, та й саджанці погано приживалися. У 1883р. О. А. Колесов заклав свій розсадник саджанців сосни. Було проведено

багато дослідів, щодо методу посадки сосни. Весною, влітку та восени біля 12% робочого часу школярів відводилося на лісоводство та лісорозведення. З 1882 року облісінням пісків займались майже щорічно і взагалі воно було завершено у 1900 році. Саджанці висаджувалися рівними рядами під шнур, за допомогою саджального меча.

О.А. Колесов проводив велику роботу щодо осушення боліт, докорінного поліпшення луків, вивченню їх ботанічного складу, ним було закладений терасний фруктовий сад.

Посадка сосни на окремі ділянки продовжувалася і в наступні роки, а завершена в 1925-26 р. посадкою сосни між клубом та дитсадком. Сосновий бір дуже потерпів під час Великої Вітчизняної війни, особливо в районі Юхимівки. Після війни (1947) тут на розріджених ділянках були посаджені молоді сосни. В ці ж роки посаджені дерева листяних порід в центральній частині селища, вздовж дороги, навкруги стадіону і біля штучних озер.

Істотних змін зазнала і долина річки Лопань, яка свого часу складалася із зовсім неприбуткових земель, які належали селянинові Калініченку. Землі були дуже вологі, а часті повені ще більше насичували їх водою. Болотяна рослинність буяла і хащі стояли непролазні. Луки були вкрай занедбані, не давали прибутків. За часів Колесова картина вкрай змінилася. Вчений вперше в Україні розробив наукові принципи їх покращення і удосконалив досвід раціонального заплавних луків. Він розгорнув значну дослідницьку роботу по з'ясуванню причин низьких врожаїв. Одночасно проводилися

широкомасштабні роботи по покращенню луків. Випрямлено русло річки Лопань, створена мережа меліоративних споруд для осушення заболочених ділянок, проведені культуротехнічні роботи (корчування дерев, чагарників, вирівнювання поверхні), залуження високоцінними травами; були посаджені дерева вздовж річки для захисту її від замулювання.

Зараз площа лісопарку 50,5 га. Він розташований на території землеволодіння учбового господарства „Прогрес” Харківської зооветеринарної академії в смт Мала Данилівка Дергачівського району. Лісопарк, основу якого складає сосновий бір, займає першу та другу терасу р. Лопань з прилягаючими заплавами луками.

Сосновий бір – головна складова частина лісопарку. Він створювався на протязі багатьох років. Тепер середній вік соснових насаджень біля ста років, а найстарішим – за сто п’ятдесят. Крім сосни в невеликій кількості є інші хвойні-ялина, туя.

Видатні постаті,

доля яких пов’язана з історією селища

Олександр Андрійович Слісаренко (1891 - 1937). Хуторянин з Вовчанського району, вступив до землеробного училища, багато читав, писав вірші, його творчий дебют відбувся в журналі «Рідний край» за 1911 рік. Пізніше були публікації в інших журналах. Після закінчення училища Олександр Андрійович служив в армії та приймав участь в

Першій світовій війні, але вже до 1930 – м рокам О.А. Слісаренко став помітним серед письменників. Він одним з перших в українській літературі нового часу став писати авантюрні романи. Найбільш популярним твором письменника є роман «Чорний ангел».

Олександр Олесь (Олександр Іванович Кандиба) народився в 1878 році на Білопол'ї, на Сумщині. В 1893 році Олеся зарахували в Харківське землеробне училище на державне утримання. Саме тут, в цьому культурному середовищі, проходить становлення його особистості. На початку 1907 року вийшов його перший збірник віршів «З журбою радість обнялась». Невдовзі Олесь заявив себе і як перекладач творів Г. Логфелюоо, Г. Хауфа, А. Чехова та ін.

Треньов Костянтин Андрійович (1876 р.) народився в селищі Бакшеєвці Вовчанського району. Коли Костянтину було п'ять років його батьки в пошуках кращого життя виїхали на Дон. Там і пройшли його дитячі роки, подальшу освіту він отримав в Харківському землеробному училищі. Саме тут він робив свої перші літературні досліді. Своє перше оповідання «Владика» опублікував в 1915 році. В 1926 році Треньов написав п'єсу «Любов Ярова», її поставив Малий театр. З того часу почалась триумфальна дія її по країні, більше ніж 30 років п'єса не зходила зі сцени. Твір надовго визначив розвиток радянської драматургії, воно відрізняється епічним розмахом, складною колізією та психологічною глибиною. У 1941 році Треньов удостоєний Державною премією.

Яків Андрійович Мамонтов народився у 1888 році на хуторі Стрільковому Сумської області. Навчався у церковно-приходській школі, потім в земській школі, а в 1903 році вступив у Харківське землеробне училище, які закінчив у 1907 році.

Яків Андрійович був старанним учнем, приймав активну участь у художній самодіяльності, займався в драматичному гуртку. Вже тоді в ньому прокинулась любов до сценічного мистецтва.

Отримавши професію агронома, Мамонтов деякий час працював за спеціальністю в Курській губернії, однак мистецтво постійно манило його. З 1921 року Яків Андрійович жив у Харкові та працював викладачем соціального виховання в Інституті народної освіти, організував при інституті драматичні студію. Його вірші на українській мові залюбки друкували на сторінках журналів «Рада», «Шлях», «Промінь», «Українська хата» та ін.

Я.І. Мамонтов – автор багатьох п'єс, найбільш відомі – «Республіка на колесах» (1928) та побутова драма «Рожеве павутиння»(1928).

Ростислав Кирилович Рибальченко – народився 18.01.1932, у с. Мала Данилівна Дергачівського району Харківської області, в робітничій сім'ї. Краєзнавець, літературознавець, художник-аматор. Дитинство припало на роки війни. Закінчив школу в селі і вступив до Харківського юридичного інституту (нині Юридична академія ім. Я. Мудрого). Після закінчення працював у правоохоронних органах, а з 1965 року – викладачем, доцентом юридичної академії. Світ його захоплень – історія

Слобожанщини, література, етнографія, малярство. Автор понад 200 публікацій у газетах та журналах, а також книг: «Харківська культурна еміграція 1942-1943 рр.» (2005), «Підкови на снігу» (2006), «Край любимый» (2006), а також упорядник збірки віршів «Певучая ноша» (2004). Почесний громадянин селища Мала Данилівка, лауреат премії ім. Д. Багалія (2006).

Зібрав унікальний матеріал і створив етнографічний музей при своїй садибі, організував меморіальну кімнату Гната Хоткевича при музичній школі, у колишньому землеробному училищі (нині Зооветеринарна академія), галерею портретів “Дух славетних в Малій Данилівці” в Малоданилівському ліцеї.

Швидко плине час... Сьогодні ми милуємося чудовими краєвидами рідного селища. Дослідити історію, зберегти неповторну красу природи – завдання сучасного та майбутнього покоління України.

Список літератури

1. Рыбальченко Р.К. Край любимый. Малая Даниловка. – Харьков, Курсор – 2006 г.
2. Рибальченко Р.К. Мала Данилівка. – 2004 р.
3. Рыбальченко Р.К. Край любимый. История поселка Малая Даниловка. Х, ООО СУНП «Б.К.Ф.», 2005 г.
4. Матеріали з особистого архіву Р.К. Рибальченка.
5. Матеріали архіву Малоданилівського ліцею.
6. Д.І. Багалій. Історія Слобідської України. Харків, „Дельта”, 1993.
7. Історія міста Харкова, Вид-во Фоліо, 2001.
8. Харківщина – твій край! Історія та сучасність освіта Харківщини